

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

11 (3) 2024

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received: 16.04.2024

Kabul tarihi | Accepted: 27.05.2024

Yayın tarihi | Published: 25.06.2024

Ali Maden

<https://orcid.org/0000-0003-2755-5076>

PhD Student, Kastamonu University Institute of Social Sciences, Turkey,
alimaden37@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Maden, A. (2024). Şer'iyye Sicillerine Göre Kastamonu Sancağı'ndaki Eşkîyalık Olayları (1699-1716). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (3), 1542-1565.

Şer'iyye Sicillerine Göre Kastamonu Sancağı'ndaki Eşkîyalık Olayları (1699-1716)

Öz

Bu makalede 1699-1716 yılları arasında Kastamonu Sancağı'nda gerçekleşen eşkıyalık olayları, tarih araştırmalarının ve özellikle de kent tarihinin vazgeçilmez kaynaklarından biri olan şer'iyye sicilleri kullanılarak incelenmiştir. Sancakta yaşanan eşkıyalık olayları ile ilgili bilgilere altı şer'iyye sicil defterinden ulaşılmış olup döneme ait tespitler defterlerden seçilen çeşitli örnekler ile desteklenmiştir. Bu çalışmada eşkıyalık olayları, olayların gerçekleştiği yerler, gerçekleşme şekilleri ve istatistikleri, olaylarda mağdurlara karşı işlenen fiiller ve istatistikleri, şahıs veya organize grup halinde olaylara karışan unsurlar (sivil, asker, köle), eşkıyalık faaliyetlerine karşı alınan tedbirler, yöneticilere hitaben yazılan emirler, eşkıyalara veriler cezalar, eşkıyaların affedilme durumları, Anadolu'nun diğer bölgelerinde ortaya çıkan ve Kastamonu Sancağı'nı da etkileyen eşkıyalık olayları hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. 1699-1716 yıllarındaki eşkıyalık olaylarının incelenmesinde sıralama merkez ve diğer kazâlardaki olaylar, Anadolu coğrafyasındaki eşkıyalık olaylarına dair hükümler, eşkıyalık faaliyetleri hakkında bilgi ve tedbir içeren emirler ile suçlara verilecek cezalar araştırılacaktır. Ayrıca verilen

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

hapis, sürgün ve idam gibi cezaların uygulanma şekilleriyle de Osmanlı Devleti'nde şer'î ve örfî hükümlerin nasıl uygulandığına değinilecektir. Eşkîyalık olaylarına karışan şahıs ve şahıslar ile olayların gerçekleştiği ve etkilediği alanlar ise isim isim belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kastamonu, Eşkîyalık, Şer'iyye Sicili, 17. Yüzyıl, 18. Yüzyıl*

Banditry Incidents in the Sanjak of Kastamonu According to the Sher'iyye Registers (1699-1716)

Abstract

In this article, the banditry incidents that took place in the Sanjak of Kastamonu between 1699-1716 are analysed using shar'iyye registers, which are one of the indispensable sources of historical research and especially of urban history. The information about the banditry incidents in the sanjak was accessed from six şer'iyye registry books and the determinations of the period were supported by various examples selected from the books. In this study, various information about banditry incidents, the places where the incidents took place, the way they took place and their statistics, the acts committed against the victims in the incidents and their statistics, the elements involved in the incidents as individuals or organised groups (civilians, soldiers, slaves), the measures taken against banditry activities, the orders addressed to the rulers, the punishments given to the bandits, the forgiveness of the bandits, the banditry incidents that occurred in other regions of Anatolia and affected Kastamonu Sanjak are given. In the examination of the banditry events in the years 1699-1716, the events in the centre and other kazas, the provisions on the banditry events in Anatolia, the orders containing information and precautions about the banditry activities, and the punishments to be given to the crimes will be investigated. In addition, the ways in which punishments such as imprisonment, exile and execution were imposed will be analysed to show how sharia and customary provisions were applied in the Ottoman Empire. Individuals and persons involved in banditry incidents and the areas where the incidents took place and affected are mentioned by name.

Keywords: *Kastamonu, Banditry, Shar'iyye Sicili, 17th Century, 18th Century*

Giriş

Eşkîya tabiri sözlükte, “dağ hırsızları ve haydutlar” şeklinde şaki kelimesinin çoğulu olarak geçmektedir. Şaki kelimesi ise “bahtsız, fena hareketli, haylaz, habis, haydut ve yol kesen” şeklinde ifade edilmiştir (Devellioğlu, 2015, s. 271, 1140). Yasalara göre eşkiya insanlara saldıran, onlara karşı şiddet kullanan ve onları soyan sokaktaki bir kişiden örgütlü bir gruba kadar herkeştir

(Hobsbawm, 2008, s. 25). Eşkîya manasında Osmanlılarda celâli, eşirrà, harâmi, haramzâde, türedi, haydut (hayduk) ve uğru kelimeleri (İlgürel, 1995, s. 467-468) ile yol kesen manasında hırâbe (harrâbe) veya kâtiu't-tarîk (kuttâu't-tarîk) tanımları da kullanılmıştır. Eşkîyalık ise İslam hukukçularına göre fiiller değişmekle beraber zor kullanılarak cana, mala ve ırza tasallut etmek, yol kesmek, düzeni ve asayîşi bozarak uygulanan şiddetle insanlar arasında korku salmak gibi faaliyetler kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak suçun tanımlanması hukukçuların ve hukuk ekollerinin değerlendirmelerine göre de farklılık içermektedir. İslam hukukunda suçluların erkek veya kadın, hür veya köle, müslüman veya zımmi olması bir değişiklik içermezken bir fiilin eşkîyalık olarak değerlendirilebilmesi yasalara uygunluk prensibine bağlanmıştır. Yani eşkîyalık suçunun işlenmiş sayılabilmesi için suçlu, suçun mağduru, suç aleti, suç teşkil eden fiil, fiilin işlenme şekli, yeri ve zamanı ile ilgili bazı şartlar aranmıştır (Bardakoğlu, 1995, s. 463). Kanunilik olarak belirtilen yasalara uygunluk prensibi ceza uygulamalarında keyfilğin engellenmesi için kişilerin işlemeleri halinde çarptırılacakları cezalar hakkında önceden bilgi sahibi olmasıdır (Erdoğan, 2023, s. 1). Tarihin en eski dönemlerinden beri süregelen eşkîyalık, ekonomik ve toplumsal çöküşün sonucu olarak karşımıza çıkan bir olgudur (Saylan, 2018, s. 64). Eşkîyalık, sosyal ve ekonomik sebepleri açısından toplumsal bir problem olarak karşımıza çıkarken şiddete başvurarak kanunlara aykırı bir şekilde faaliyetlerde bulunanların kişisel özelliklerinden dolayı da bireysel bir problemdir. Faaliyetleri ile kamu düzenini bozan ve insanları rahatsız eden eşkîyalar, her ne kadar kanuna dayalı sistemin dışında olsalar da mevcudiyetlerini devam ettirebilmek için toplumla olan ilişkilerini sürdürmek zorunda kalmışlardır. Bundan dolayı eşkîyalar sistemle veya iktidarı temsil eden yetkililerle de irtibatta olmuşlardır (Ertaş, 2017, s. 179-180). Osmanlı'da Devleti'nde de yönetici sınıfına mensup bazı kişilerin eşkîyalık faaliyetlerine dâhil oldukları görülmüştür. Yönetici sınıfına mensup bir sancakbeyi bazen eşkîyalarla ortak hareket ederken bazen de adil olması beklenen kadılar halka zulmetmişlerdir. Osmanlı Devleti'ni de kapsayan coğrafyada 15. yüzyıl itibarıyla kendini hissettirmeye başlayan eşkîyalık faaliyetleri, 16. yüzyılda daha da artarken 17. yüzyılda ise büyük bir probleme dönüşmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında siyasi otoritenin zayıflığı, güvenliğin sağlanamaması ve nüfus artışları ile iktisadi zorluklar ve halkın fakirleşmesi etkili olmuştur. Anadolu coğrafyasında ise devam eden savaşlar huzursuzluğa yol açmış ve masraflar da halkın ekonomisini bozmuştur. Artan nüfus ve işsizlik eşkîyaların adam temin etmesini sağlarken tımar sisteminin bozulması ve vergi ödemelerinde yaşanan problemler de eşkîyalık faaliyetlerini arttırmıştır. Büyük isyanları ordu kullanarak bastırabilen Osmanlı

Devleti'ni, şahısların veya küçük grupların ne zaman ve nerede çıkaracağı belli olmayan eşkıyalık faaliyetleri zor durumda bırakmıştır. Özellikle 18. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çıkan eşkıyalık faaliyetlerine sebep olan şâkileri yakalamak kolay olmamıştır. Bu sebeple Anadolu'ya gönderilen müfettişlere sancaktaki yöneticiler destek olmak mecburiyetinde kalmış ve çoğu yöneticilere hitaben farklı emirler gönderilmiştir. 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise âyanların desteğiyle Anadolu'da asayiş büyük oranda sağlanmıştır (İlgürel, 1995, s. 467-468). Ancak merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde etkin olan âyanların, merkezi otorite ile ters düştiklerinde etrafına topladıkları kişilerle de eşkıyalık faaliyetlerine giriştikleri görülmüştür (Köse, 2017, s. 410). Literatürde eşkıyalık ile ilgili kitap, makale ve tez şeklinde hazırlanmış çeşitli çalışmalar bulunmakla beraber Kastamonu tarihini konu alan çalışmalarda eşkıyalık, bir veya iki yılın değerlendirildiği ve asayiş olayları bağlamında ele alınan bir konu olmuştur. Kastamonu Sancağı'nda yaşanan eşkıyalık faaliyetlerini konu edinen sadece bir çalışma bulunmaktadır (Maden, 2018). İncelenen dönemi de içine alan çalışmada, Kastamonu'da ve çevresinde gerçekleşen eşkıyalık faaliyetleri tarihi bir kronoloji ile ve belirlenen olay başlıklarına göre incelenmektedir. Ancak oldukça uzun bir zaman aralığının ele alındığı bu çalışmada, incelenen 1699-1716 yıllarına dair sadece birkaç örnek olay bulunduğu için sancağın bu yıllarına ait değerlendirmeler eksik kalmaktadır. Bu makalenin konusu olan 1699-1716 yılları arasında Kastamonu'daki eşkıyalık faaliyetleri ile ilgili bilgiler ise döneme ait altı şer'iyye sicil defterinde yer alan ve konusu eşkıyalık olan bütün kayıtlar incelenerek elde edilmiştir. Yine bu bilgilerden hareketle olayların gerçekleşme şekilleri ve mağdurlara karşı işlenen fiiller istatistiksel veriler doğrultusunda değerlendirilerek döneme ilişkin daha gerçekçi tespitler yapılmıştır. Bu kayıtlar gerek merkezde gerekse kazâlarda yaşanan eşkıyalık faaliyetleri ile dava sahipleri tarafından eşkıyalık olarak nitelenen ve mahkemelere başvuru olan bütün olayları kapsamaktadır. Ayrıca 1699-1716 yılları arasında merkezden sancaktaki yöneticilere gönderilen hükümler, Anadolu'da yaşanan hadiseler, teftişe gelen müfettişler, olayların engellenmesi için alınması istenen tedbirler, olaylara karışanlara verilen cezalar ile mahkemenin verdiği diğer hükümleri de içermektedir. Böylece ele alınan tarih aralığında bir bütünlük sağlanmış ve 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başlarındaki döneme ilişkin daha derin bir inceleme yapılarak çok daha iyi bir analiz yapma imkânına kavuşulmuştur.

1. Kastamonu Sancağı'ndaki Eşkîyalık Olayları

Osmanlı döneminde Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak olan (Maden, 2012, s. 13) Kastamonu sancağında 16. yüzyılın ortalarına kadar sakin bir hayat hüküm sürmüştür. Ancak sancaktaki bu durum suhte denilen medrese öğrencilerinin çıkardığı ayaklanmalar ile sona ermiştir. Devletin içinde bulunduğu zor şartlar medrese öğrencilerini de etkileyerek ayaklanmalarına sebep olmuştur. Sancakta görülen suhte ayaklanmalarının çıkmasındaki en önemli unsurlar, medreselerin yoğunluğu ve Kastamonu'nun dağlık bir coğrafi yapıya sahip olmasıdır (Kundakçı, 2022, s. 1156-1157). Sancak, 17. yüzyıl başlarında Anadolu'yu kasıp kavuran Celâlî isyanlarından etkilenirken 1832-1833 yıllarında da Tahmiscioğlu adıyla bilinen bir ayaklanmaya maruz kalmıştır (Şahin, 2001, s. 586-588).

Dönemin değişen ve gelişen şartlarına ayak uyduramayan Osmanlı Devleti, yetersizliğini şartları zorlayarak gidermeye çalışmış ancak bu durum ekonomik ve toplumsal bazı sıkıntılara yol açmıştır. Bu sıkıntıların bir sonucu olarak yayılan eşkıyalık olayları, merkezi otoritenin de zayıflaması ile taşrada daha da artmıştır. Merkezi otoritede oluşan bu boşluk ise mütegalibe ve ayan denilen gruplar tarafından doldurulmuştur (Bayrak, 1998, s. 237, 239, 240). Anadolu'da yaşanan eşkıyalık faaliyetlerinden Kastamonu Sancağı da etkilemiştir. 17. yüzyıl sonlarına doğru özellikle yol kesme şeklinde artan eşkıyalık faaliyetlerinin (Güzey, 2001, s. 136) 18. yüzyılın ortalarında da devam ettiği görülmüştür (Döşemetaş, 2019, s. 407). Merkez tarafından taşradaki yöneticilerden hızlı bir şekilde tedbir alınması istenmiş hatta eşkıyalık olayları için merkezden isticil denilen ve verilen emirlerin hızlandırılmasını içeren yeni emirler yazılmış, teftiş için de bazı görevliler sancağa gönderilmiştir. Eşkîyalık olaylarının seferlerden sonra ve bahar aylarında yoğunlaştığı, Ilgaz Dağı'nın da bazı eşkıyalar için bir mesken teşkil ettiği anlaşılmıştır (Maden, 2014, s. 311). Yüzyılın sonlarına doğru ise uzun süren savaşlar, ekonomik ve siyasal sebeplerle eşkıyalık faaliyetleri devam etmiştir (Maden, 2004, s. 68). Kastamonu'da meydana gelen eşkıyalık olayların çoğunluğunun askeri zümrelere (yeniçeri ve levend) mensup kaçaklar tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde mültezim ve âyan denilen zümrelerin de bazen durumdan istifade ederek halktan vergi toplamak gibi eşkıyalık faaliyetlerine giriştikleri olmuştur (Maden, 2018, s. 76, 204). Asker kaçakları ile asker kökenli kişilerin eşkıyalık faaliyetlerine katılma sebebi savaştan döndükten veya mesleği bıraktıktan sonra düştükleri durumdan hoşnut olmamalarından kaynaklanmıştır (Uzun, 2006, s. 34). Dönemde cereyan eden ve mahkemelere başvurulmuş bazı olaylara bir veya birden fazla kişi dâhil olmuş,

olaylara karışanlar şaki olarak nitelendirilmiş ve bu olaylar mahkeme tarafından kayıt altına alınmıştır. Mahalle sakinleri, eşkıyalık olarak tanımlanan suçların sürekli işlendiği durumlarda faillerin ortak yaşam alanlarından uzaklaştırılmasını talep etmiştir. Mesela Hicri 22 Rebiülevvel 1116 / Miladi 25 Temmuz 1704 tarihli belgede¹, Saraçlar Mahallesi sakinlerinden Mustafa Ağa oğlu Ahmed Ağa'nın ikinci vakti mahkemede nâib odasında saldırıya uğradığı söylenmektedir. Saldırıda çakmaklı tüfenk ile yüzünün sol tarafından kurşunlanarak yaralanan Mustafa Ağa, mahkemeye gitmiş ancak mahkemedeki beyanından üç saat sonra bu yaradan dolayı ölmüştür. Ağa'nın vârisleri, Sûfiler Mahallesi'nden Çakaloğlu Mehmed diye bilinen kişinin hizmetkârı olan Çil Ahmed oğlu Abdullah isimli ve eşkıya olarak niteledikleri kişiyi, Mustafa Ağa'yı öldürdüğü için dava etmiştir. Vârisler, şahsın Mustafa Ağa'ya, canına kastetmek amacıyla saldırıp öldürdüğünü belirtmiş ve mahkemeden gereğinin yapılmasını istemişlerdir. Ayrıca şahitler tarafından doğrulanan olayda, hüküm verilene kadar sürekli eşkıyalık yaptığı belirtilen şakinin mahalleden de uzaklaştırılması talep edilmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. 13 Kastamonu, s. 57-58). Birden fazla kişinin yer aldığı bazı olaylarda faillerin çocuk, yaşlı, kadın demeden oldukça acımasız bir şekilde işkence yaparak mağdurları öldürdüğü anlaşılmaktadır. Hicri 10 Zilhicce 1127 / Miladi 7 Aralık 1715 tarihli bir kayıta Bedirgazi Mahallesi'nden Meryem kızı Ahmed isimli hatunun mahkemeye verdiği ifadeden sancak merkezinde böyle bir olayın yaşandığı görülmüştür. Hatun bu kayıta mahkemeye, Hacıoğlu olarak bilinen Mehmed Beşe, İsmail Bey Mahallesi'nden Terzi Topal Ali, Olukbaşı'ndan Hacı Kayyımoğlu ve ismi bilinmeyen bir şahısla beraber toplam dört kişiden şikâyetçi olarak keşif talebinde bulunmuştur. Hatun bu kişilerin, gece yarısı evini bastığını, kafasına kazma ile vurup başka bir kesici aletle annesi Döndü kızı Abdülbâkî'yi öldürdüğünü, kız kardeşi Saime'nin omzunu ve başını yaralayıp iki elinden üçer parmağını kestiğini, küçük oğlu Mehmed'i de kılıçla göğsünden yaraladığını beyan etmiştir. Hatunun keşif talebini değerlendiren mahkeme anlatılanları yerinde görmek için keşif kararı alarak bir heyet oluşturmuştur. Heyet, Kastamonu kadısı ve Kastamonu mütesellimi tarafından görevlendirilen üyelerden oluşmaktadır. Heyete kadı nâib Mevlânâ Abdülkerim Efendi'yi görevlendirilmiş, Kastamonu mütesellimi de Mustafa Ağa oğlu Ahmed'i mübaşir tayin etmiştir. Hatunun evinde inceleme ve muayenelerini tamamlayan keşif heyeti, anlatılan olayın doğru olduğu bilgisini de mahkemeye iletmiştir ((BOA. MŞH. ŞSC.d. 20 Kastamonu, s. 27-28). Kazâlarda yaşanan eşkıyalık

¹ Makalede geçen bütün hicri tarihlerin miladi karşılıkları için Türk Tarih Kurumu'nun resmi internet sitesinde yer alan tarih çevirme kılavuzu isimli program kullanılmıştır (Tarih Çevirme Kılavuzu. <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu>).

olaylarında mağdur olan kişilerin genellikle Kastamonu mütesellimini aracılığıyla şakileri dava ettikleri görülmektedir. Özellikle aynı muhiti mesken edinen şâkilerin faaliyetlerinden bıkan yöre halkının, benzer olaylarla ilgili daha önceden verilmiş ve şakilerin öldürülebileceğine dair karar içeren fetvaları da mahkemelere sunduğu görülmüştür. Mütesellimin ahaliden yaptığı soruşturmalardan olaylar hakkında bilgi edinen mahkeme, halkın şikâyetlerini dinlemekte ve şakiler tarafından verilen zararları da kalem kalem tutanaklara geçirmektedir. Çünkü ahaliden gelen yoğun şikâyet, verilen zararın fazlalığı ve suçun da sabit olduğu durumlarda verilecek hüküm ağırlaşmaktadır. Ağır hükümler ise divanda yapılan yargılamalar sonrasında verilmekte ve bir emir ile de kadıya bildirilmektedir. Mahkemeler mutlaka verilen ifadeler için delil talep etmekte ve olayın şahitlerini dinlemektedir. Tahkikatlarını tamamlayan mahkemeler olayları tüm detaylarıyla kayıt altına alarak gerektiğinde merkeze iletmektedir. Mahkemeye yapılan bazı başvurularda şaki olarak nitelenen kişilerin farklı kazâlarda ve oldukça kalabalık bir ahali tarafından adam öldürmek, yol kesmek, ev basmak, soygunculuk yapmak, alıkoyma, işkence ve tehdit gibi birçok fiille suçlandıkları görülmektedir. Mesela, Hicri Evâsıt-ı Ramazan 1122 / Miladi 1710 Kasım başlarında Devrekâni Kazâsı'na bağlı Çatak Abdurrahman Köyü'nde Mustafa Bey oğlu Şaban, Kastamonu mütesellimi Hacı Mehmed Ağa aracılığıyla Bâdî boyundan ve yol kesen eşkıyalardan olan İbrahim Mecdî ve kardeşi Hamza oğlu Mezbûr Mehmed ile Veli oğlu Balî isimli şâkilere dava açmıştır. Mustafa Bey, mahkemede hazır bulunmayan İbşir ile ismini bilmediği bazı kişilerin ikindi vakti ve ailesiyle bulunduğu sırada evini bastığını söylemiştir. İbrahim, Hamza ve İbşir isimli kişilerin evden sepet içinde olan bir kırmızı kürkünü, şalvarını, farklı renklerdeki kumaşlarını, gümüş hançerini, gümüş topuzunu, gümüş kılıcını, halılarını, tahminen beş yüz kuruş kıymetinde eşyası ile ahırından bir baş siyah beygirini, eğer ve koşum takımlarını aldığını söylemiştir. Ayrıca Mustafa Bey, kendisinin yüz kuruşu dahi olsa göndereceğine dair eşkıyalarca yemin verdirildiğini, çeşitli işkencelere uğradıktan sonra köyünden çıkarıldığını, Serdâroğlu diye bilinen harabe çiftliğe hapsedilip eşyalarının da götürüldüğünü anlatmıştır. Olayla ilgili mahkeme delil talep etmiş ve şahitleri dinlemek istemiştir. Mahkeme önce köy ahalisinden Ahmedoğlu Halil ve Hasan oğlu Mehmed'in davacı lehine yaptıkları şahitliği dinlemiştir. Daha sonra Kastamonu mütesellimi aracılığıyla yapılan araştırma sonucu tespit edilen köy halkından bazı kişilerin eşkıya olarak nitelenen bu kişiler aleyhine yaptıkları şahitlikleri dinlemiştir. Çok kalabalık bir grup mahkemede şahit olarak hazır bulunmuştur. Şahitler, bu şâkilerin sekiz seneden beri Devrekâni, Küre-i Nühas ve Sahil kazâlarında gezdiğini hatta Devrekâni'ye bağlı Kâfirpınarı denilen mevkide bir Acemi

öldürüp yanındaki mevcut eşyasını aldığını, sürekli seyahet edenlerin yollarını kestğini, köylerdeki evleri basıp köylülerin mal ve erzakını aldıklarını, insanlara devamlı kötülük ve şâkilik yapmayı adet edindikleri belirtmişlerdir. Mustafa Bey, zulmü adet edinen ve fesatlığı şer'an sabit olan kişilerin emir gereğince öldürmelerinin uygun olduğunu belirterek bir kıta da fetvâ-i şerîfi mahkemeye ibraz etmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. 79 Kastamonu, s. 60). Dönemde firari durumda olan köleler tarafından gerçekleştirilen ve eşkıyalık olarak nitelenen olaylar da yaşanmıştır. Eşkıyalık iddiası ile mahkemelere yapılan başvurularda iddia sahibi veya sahipleri, şakilerin sürekli içki içen, insanlara kötülük yapan ve fesat olarak bilinen kişiler olduklarını da mahkemelere ayrıca belirtmişlerdir. Hicri 11 Şaban 1113 / Miladi 11 Ocak 1702 tarihli belgeden Devrekâni Kazâsı'nda yaşanan bir olaya, kazâya bağlı Yaylak Köyü'nden Seyyid Ahmed oğlu Seyyid İbrahim ve Hüseyin oğlu Abdullah'ın kölesi olan firari Şermet oğlu Abdullah isimli şahıs karışmıştır. Şermet isimli köle bir evi basmış, evdekileri darp etmiş ve Fâtıma isimli bir kızın bekâretine zarar verecek şekilde kızı istismar etmiştir. Civar köylerle birlikte yörenin ileri gelenlerinden oluşan kalabalık bir köy ahalisi, firari köleyi eşkıyalık olarak nitelenen faaliyetleri için mahkemeye ihbar etmiştir. Ahali ayrıca delil olarak mahkemeye şahsın faaliyetleri ile ilgili Küre-i Nühas kazâsına bağlı Ağlı Nahiyesi nâibi İshak Efendi'nin imzasını taşıyan bir de belge sunmuştur. Bu olayın dava kaydında köy ahalileri, şahsı eşkıyalık yapan, devamlı günah işleyen ve fesatlık içinde olan biri olarak tanıdıklarını söylemişlerdir. Ayrıca ahali, Şermet oğlu Abdullah'ın sürekli içki içen ve insanlara kötülük eden, tecavüz kasdıyla hatunların ırzlarına musallat olan ve daha birçok kötülüğü bünyesinde barındıran biri olduğuna da şahitlik edip şahsın köyden uzaklaştırılması gerektiğini belirtmişlerdir (BOA. MŞH. ŞSC.d. 10 Kastamonu, s. 25). Sayıca fazla ve örgütlü bir şekilde gerçekleştirilen faaliyetlerde yöneticiler merkezden gelen ferman, buyruldu ve mektup gibi çeşitli emirler doğrultusunda hareket ederken mahkemeler de kararlarını bu emirlere göre vermektedir. Ayrıca merkez, eşkıyalık faaliyetlerine müdahaleler sırasında yapılan masrafları da kazâlardan tahsil etmektedir. Sicildeki bir ferman kaydı, Kastamonu ve civarı ile kazâlarını kapsadığı anlaşılan bir eşkıyalık olayına askerlerin karıştığından bahsetmektedir. Hicri Evâhir-i Şevvâl 1115 / Miladi 1704 senesinin Mart ayı başlarında Kastamonu ve civarı ile Araç, Sırt ve Eflâni kazâlarında bazı levendât taifesinin, köy köy gezerek halkın iaşesini ve mallarını zorla aldığı görülmüştür. Kış aylarında Recep Bölükbaşı isimli genç bir şâki, yetmiş seksen kadar levendât eşkıyası ile müteveli ve kazâlardan zorla ikişer üçer yüz kuruş alıp, ırza tasallut dâhil her kötülüğü işlemekte, gerekirse Kütahya'dan gelerek istediklerini yapabileceklerini ifade eden sözleriyle de halkı tehdit etmektedir. Bu olaylara karşı

harekete geçen Kastamonu mütesellimi, emre uymayan eşkıyalardan yedisini yakalayıp kalebend etmiş² ancak çıkan çatışma sonrasında bazı eşkıyalar ile reisleri Recep Bölükbaşı kaçmıştır. Merkez tarafından gönderilen emir ile Kastamonu kadısından eşkıyaların aldığı akçelerin sahibine verilmesi, kalan eşkıyalarla reislerinin yakalanarak hapsedilmesi, durumun merkeze bildirilmesi ve hükmü icra etmek için gelecek emirlerin beklenmesi istenmiştir. (BOA. MŞH. ŞSC.d. 13 Kastamonu, s. 84). Mütesellimlerin gerektiğinde güç kullanarak eşkıyalık olaylarına müdahale ettikleri görülmektedir (Maden, 2024, s. 1082). Hicri 9 Zilkade 1115 / Miladi 15 Mart 1704 tarihli diğer bir kayıttan, Kütahya bölüğü olduklarını söyleyen bu gürhün ortadan kaldırılması sırasında Anadolu'da teftiş yapan görevlilere ait çeşitli masrafların ortaya çıktığı ve bu masrafların sancak kazâlarından tahsil edildiği anlaşılmıştır (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 13, s. 111). Kazâlarda gerçekleşen bazı olayların kazâ kadılarını bile etkiler hale geldiği tespit edilmiştir. Bu tür olaylar merkez tarafından eşkıyalık olarak görülmüş, şaki oldukları belirtilen faillerin yakalanarak hapsedilmesi istenmiş ve merkez tarafından da müdahale için sancağa görevliler gönderilmiştir. Abdülgaffar Efendi'nin fermanı olduğu belirtilen Hicri Evâil-i Zilhicce 1117 / Miladi 1706 senesinin Mart ayı ortalarına ait bir kayıttan, bu tarzda bir eşkıyalık olayının Taşköprü Kazâsı'na bağlı Yazı Köyü'nde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Nuh ve Yılanoğlu isimindeki şâkilerin, Hicri 1110 / Miladi 1698-1699 yılından beri faaliyette oldukları, çoğu köye ve ahalisine saldırdıkları anlaşılmıştır. Hatta şahıslar, babalarına ait olduğu gerekçesiyle üç kadıya kazâlarını iki ay boyunca zaptettirmemiş, iki kazâ halkını zincire vurarak eziyet etmiş ve ikişer kese de akçelerini almışlardır. Hicri Evâil-i Muharrem 1118 / Miladi 1706 senesinin Nisan ayı ortalarında gelen bir fermanda, Kastamonu kadısı ve mütesellimi ile bostânî hasekilerinden Haseki İsmail ve Sinop Kalesi dizdârından, şâkilerin halktan aldıklarının geri verilmesi için yakalanmaları, Sinop Kalesi'ne kalebend edilmeleri ve durumlarının da merkeze bildirilmesi istenmiştir. Hicri Evâsıt-ı Muharrem 1118 / Miladi 1706 senesinin Nisan ayının sonlarına ait diğer bir kayıttan, Nuh isimli şâkinin yakalandığı ancak Yılanoğlu isimli şâkinin kaçıp İznik'e gittiği anlatılmaktadır. Yılanoğlu'nun teslimine yanaşmaması üzerine merkezden tekrar hüküm istenmiştir. Bunun üzerine şâkinin nerede olursa olsun İsmail Haseki tarafından yakalanarak mahkemeye çıkarılması hususunda yeni bir ferman çıkarılmıştır. Ayrıca kayıtlarda geçen son fermanda Abdülgaffar isimli

²Kalebend uygulaması, bir çeşit sürgün ve hapis cezasıdır. Çünkü suçlular cezalarını kendi memleketlerinden uzakta ve etrafi surlarla çevrili bir kaleden dışarı çıkmadan çekerlerdi. Evlilik yapıp ailelerini yanına bile alabilen suçlular, güvenlik kurallarına riayet ettiği müddetçe kale ahalisiyle görüşme, dışarıdakilerle haberleşme, mesleklerini icra edebilme, ibadet alanlarına gidebilme, kiraladıkları alanda ürün yetiştirebilme gibi faaliyetleri de gerçekleştirebilirdi. (Koç, 2017, s. 29).

şâkinin durumu ile ilgili de bilgiler verilmektedir. Taşköprü Kadısı ve Sinop Kalesi Dizdârı'na hitaben yazılan ferman kaydında, ahalinin oluşturduğu bir grubun bizzat merkeze gelerek arz-i hal ile şikâyet ettiği ve Hicri 1110 / Miladi 1698-1699 yılından beri eşkıyalık yapan Kadioğlu Abdülgaffar isimli şâkinin, emir üzerine hareket eden İsmail Haseki gelmeden kaçmasına rağmen İstanbul'da yakalandığı söylenmiştir. İstanbul'dan tutuklu bir vaziyette gönderilecek olan şâkinin, mahallinde gasp ettiği emlak ile eşyanın sahiplerine teslim edildikten sonra Sinop Kalesi'ne kalebind edilmesi ve emir gelmedikçe bırakılmaması istenmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 16, s. 70-72). Daha önce bahsedilen ve yol kesmek suretiyle gerçekleşen eşkıyalık olaylarından biri de sancağın Boyabad Kazâsı'nda yaşanmıştır. Mevlânâ Kâtip Mehmed Efendi oğlu Muhyiddin Efendi tarafından yapılan Hicri 14 Zilkade 1111 / Miladi 3 Mayıs 1700 tarihli bir vasi-i muhtar tayin kaydında, Kurşunluhan'da kalan Bosnevî Hacı Ahmed Ağa oğlu İbrahim, Boyabat Kazâsı'nda *kitâ'i't-tarik* olarak tarif edilen yol kesme olayında karşılaştığı şâkiler tarafından yaralandığını söylemiştir. Sicil kaydında Hacı Ahmed Ağa'nın, tedbir olarak Halife Mahallesi'nden Müjdecizâde Ahmed Ağa oğlu Ahmed Çelebi'yi kendisine vasi olarak atadığını belirtilmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 79, s. 26). Genel olarak dava kayıtlarına ve emirlerde anlatılanlara bakıldığında Kastamonu Sancağı'nda eşkıyalık olaylarının yol kesme, evleri ve köyleri basma şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu olaylarda darp, yaralama, adam öldürme, gasp (para, erzak, mal ve toprak), tehdit, alıkoyma, haraç alma, işkence, ırza tasallut ve tecavüz şeklinde çeşitli fiillerin yaşandığı tespit edilmiştir. Bu olaylarda saldırı, halkı tahrik ve suça teşvik, vergi toplanmasına mani olma bir kez; köy basma iki kez; yol kesme üç kez ve ev basma da altı kez yaşanmıştır. Beş olay için eşkıyalık şeklinde genel bir tanımlama yapılmıştır. Olaylarda, yaralayarak ölüme sebebiyet verme ve tecavüz bir; alıkoyma ve haraç alma iki; ırza tasallut, yaralama ve cinayet üç; tehdit, işkence, darp dört ve gasp ise sekiz kere işlenen fiil olmuştur. Dolayısıyla sancakta gerçekleşen olaylarda mağdurların malları, erzakları, toprakları, paraları, eşyaları ve hayvanları ev basmak ve yol kesmek şeklinde gasp kapsamına giren suçlar işlenerek ellerinden alınmıştır. Mahkemelere eşkıyalık suçlaması ile yapılan başvurularda davacılar, keşif ve muayene talebi ile faillerin mahalle veya köylerden uzaklaştırılmasını talep edebilmektedir. Şikâyet oranının yüksek ve eşkıyalık olarak nitelenen suçların da sürekli işlendiği durumunda ise dava sahipleri benzer olaylarla ilgili daha önceden verilen fetvaları da örnek göstererek faillerin idamının isteyebilmektedir.

2. Eşkîyalık Faaliyetleri Hakkında Bilgi ve Tedbir İçeren Emirler

Osmanlı Devleti eşkıyalık faaliyetlerini önlenmesi ve bozulan asayişin sağlanarak düzenin tekrar tesis edilmesi için çeşitli tedbirler almıştır. Bunlar eşkıyalara karşı eyâletlerin korunması, eşkıya teftişleri ve takibi, eşkıya liderlerinin yakalanması ve cezalandırılması, kalelerin inşası ve tamiri, geçitlerin korunması, görevlilerin uyarılması ve görevlilere bazı yasakların getirilmesi adâletnamelerin yayınlanması, han ve meyhanelerin kontrol edilmesi, eşkıyalığa karışma ihtimalleri olanlara kefillik getirilmesi ve silah taşınmasının yasaklanması şeklinde alınmış tedbirlerdir (Hüseyniklioğlu, 2002). Kastamonu Sancağı'nda eşkıyalık faaliyetlerine karşı alınan tedbirlerin neler olduğu sancak yöneticilerine gönderilen emirlerin içeriğinden anlaşılmaktadır. Bu emirlerde alınması istenen tedbirler sıralanmaktadır. Gerek Anadolu Beylerbeyliği gerekse sancaklarında cereyan eden eşkıyalık faaliyetlerine yönelik yazılan ferman ve buyrulduklar da kadılar başta olmak üzere diğer görevliler önce mevcut durum hakkında bilgilendirilmekte daha sonra bu görevlilere alınması gereken tedbirler anlatılmaktadır. Bu doğrultuda Hicri 11 Safer 1111 / Miladi 8 Ağustos 1699 ile Hicri Evâhir-i Safer 1128 / Miladi 1716 senesinin Şubat ayı sonlarına kadar merkezden sancak yöneticilerine birçok ferman ve buyrulduklar gönderilmiştir. Bu ferman ve buyruldukların bir bölümü Anadolu'da baş gösteren eşkıyalık faaliyetlerine karşı tedbir olarak kale ve mevzilerin güçlendirilmesi, askerlerin hazır tutulmaları, yol kontrollerinin yapılarak güvenliğin sağlanması, eşkıyalıkla alakaları olmayanların belirlenmesi ve yakalanan eşkıyalara emirler doğrultusunda muamele edilmesiyle ilgili genel bir emir mahiyetindedir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 9, s. 74; BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 10, s. 153-155, 165; BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 13, s. 77-79, 85; BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 20, s. 95-96). Ayrıca Hicri 13 Şevval 1115 / Miladi 19 Şubat 1704 ve Hicri 24 Safer 1118 / Miladi 7 Haziran 1706 tarihli emirlerde sancaktaki kadı, kethüdâyeri, yeniçeri serdârı, âyan-ı vilâyet ve il erlerinden bu işlerle görevli olanların işleri için halka zulüm etmeden zahire bulundurulması da istenmektedir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 13, s. 80; BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 16, s. 77). Sancakta alınan diğer bir tedbir, failerin yakalanarak divanda yargılanmasının sağlanmasıdır. Bu amaçla gönderilen emirlerde yakalanan şahısların merkezden gönderilen mübaşirlere teslim edilmesi istenmektedir. Bu emirlerden şahısların yargılanma süreçleri, isimleri ve işledikleri fiiller hakkında bilgiler elde edilebilmektedir. Mesela, Kastamonu'daki kadılara ve yeniçeri serdârlarına gönderilen Hicri Evâil-i Safer 1115 / Miladi 1703 Haziran sonlarına doğru gönderilen bir ferman kaydından, eşkıyalık

faaliyetlerinde bulunan bazı kişilerin divanda vezirler ve kazâskerler huzurunda yargılandığı anlaşılmaktadır. Fermanda muhataplara ev basıp halkın mallarını gasbeden, erzaklarını alan, bakire kızlara tecavüz kastıyla saldıran, insanları şiddetli bir şekilde darp etmek suretiyle zulüm halinde olan Hacıoğlu Hasan, Mehmed, Ziyanakoğlu Seyyid Mustafa, oğulları Ahmed, Şaban ve İbrahim'den ahalinin merkeze gönderilen bir arz-i hal ile şikâyetçi olduğu söylenmiştir. Ferman ve yeniçeri ağalarından Hacı Mehmed Ağa tarafından yazılan mektup gereğince hiçbir müsamaha gösterilmeksizin bu şahısların yakalanması emredilmiştir. Emirlerde, bu suçluların yakalandıktan sonra divanda vezirler ve kazâskerler huzurunda yargılanabilmesi için mübaşire teslim edilmesi, yanlarına verilecek adamlarla da merkeze yollanması bildirilmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 13, s. 98). Eşkıyalık faaliyetleri ile ilgili olarak ve özellikle kendi görev alanını ilgilendiren olaylarda Yeniçeri Ağaları da sancak yöneticilerine çeşitli emirler göndermektedir. Mesela kayıtlarda, Yeniçeri Ağası Hacı Mehmed Ağa tarafından Evâil-i Rebiülâhir 1118 / Miladi 1706 senesinin Temmuz ayı ortalarında sancağa gönderilen bir mektup bulunmaktadır. Ağa'nın mektubunda Kastamonu, Taşköprü ve Boyabat serdârlarına, Çukadar Abdi isminde bir şâkinin çıktığı ve mühür taklit ederek kendisini yeniçeri ağasının çukadarı olarak tanıttığı, Trabzon ve Erzurum taraflarındaki serhadlere hizmete memur olduğunu iddia ettiği söylenmiştir. Şahısların bölgede olduğu ile ilgili ihbarların geldiği, tedbirli olunup yakalanmaları halinde merkeze gönderilmeleri istenmiştir. Aynı tarihte yazılan, sancağa Hicri 17 Rebiülâhir 1118 / Miladi 29 Temmuz 1706 senesinde ulaşan ve konuyla bağlantılı olarak Trabzon, Erzurum, Erzincan, Ahıska, Göbaşı, Günye, Batum ve Bağdatçık muhafazalarında görevli yeniçerilerin yerlerine gidene kadar sol koldaki yeniçeri serdârlarına tedbir amaçlı tekraren yazılan bir ferman ile mektup bulunmaktadır. Fermanda yeniçeri serdârlarına, Üsküdarlı Abdi olarak tanınan bir şâkinin ortaya çıktığından ve faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Şahsın yeniçeri ağasının mührünü taklit ederek yaptığı bir mühürle sahte serdârlık mektupları başta olmak üzere çeşitli hususlarda mektuplar yazdığı, serhadlere tayin olduğunu belirtip Anadolu'da kazâ kazâ gezdiği, şehir ve kasabalardaki serdârları sahte mektuplar ile görevden alıp atamalar yaparak ocağın nizamını bozduğu belirtilmiştir. Yazılan ferman ve Yeniçeri Ağası Hacı Mehmed tarafından verilen mühürlü mektup gereğince şâkinin derhal yakalanarak mübaşir aracılığıyla İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 16, s. 37, 84). Askerlerin karıştığı olaylarda da Yeniçeri Ağası devreye girmekte ve askeri bölüğe mensup bir görevliyi sancağa yollamaktadır. Bazı fermanlarda isim zikredilmeksizin genel bir ifade ile yaşanan olumsuzluklara sebep olan zümreler ifade edilip,

kadırlardan gerekli tedbirleri almaları istenmektedir. Ayrıca konu ile ilgilenmesi için de merkezden bir kişi görevlendirilmektedir. Hicri 3 Safer 1128 / Miladi 28 Ocak 1716 tarihli bir kayıta, yeniçeri ve bazı askeri bölüklerin karıştığı çeşitli vakalara ait hüküm içeren bir ferman bulunmaktadır. Kastamonu kadısına yollanan bu fermanla, şehirdeki yeniçeri ve bazı askeri tayfaların içki içip gece-gündüz demeden ev basarak adam öldürdükleri ve tecavüzde bulunmaya çalıştıkları, bu sebepten halkın kendini güvende hissetmediklerinin öğrenildiği belirtilmiştir. Kadıya, elli bir bölüğün Ebubekir Çavuş'un bu işle görevlendirildiği, gerekli ceza ve yaptırımların uygulanması için icracı olduğu ve elinde yeniçeri ağalarından Ebubekir Ağa tarafından verilmiş bir mektup olacağı bildirilmiştir. Kadıdan mektup doğrultusunda hareket ederek emirleri uygulaması, hiçbir kişiye ayrıcalık tanımaması ve halka yapılan zulmü ortadan kaldırması istenmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 20, s. 89). Dönemde uygulanan diğer bir tedbirin, eşkıya başlarının öldürülmesi sonrasında başıboş kalan eşkıyaların tekrar güçlenerek faaliyete geçmelerini engellemek için yakalanmaları ve kalebind edilmeleri olduğu anlaşılmaktadır. Mehmed Paşa tarafından yazılan 9 Cemâziyelevvel 1111 / Miladi 2 Kasım 1699 tarihli bir buyruldu kaydında, Kastamonu kadısı ve sancaktaki diğer kadılar ile kethüdâyeri, yeniçeri serdârı, âyanlar ve il erlerine öncelikle Küçük Mustafa isimli şâki ile ilgili bilgiler aktarıldığı görülmüştür. Sancak yöneticilerine şâkinin öldürüldüğü ancak maktül şâkiye tabi olanların Anadolu'da başıboş bir şekilde buldukları ve parça parça dolaşarak eşkıyalık yaptıkları belirtilmiştir. Emirde, Hasan Ağa'nın merkez tarafından bu işle görevlendirildiği ve eşkıyaların halkın canına-malına zarar vermesinin engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yöneticilerden bu başıboş eşkıyaların yeniden canlanmasını engellemek amacıyla görüldükleri yerde yakalanarak kalebind edilmeleri ve gelişmeleri de merkeze bildirmeleri emredilmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 9, s. 79). Eşkıyalarla ilgili yapılan ihbarların merkez tarafından değerlendirildiği ve olayların bastırılmasında gerektiğinde güç kullanımına izin verdiği görülmektedir. Yolculuk yapanlara yönelik gerçekleşen bir faaliyetten eşkıyalara karşı askeri kuvvet kullanılmasına izin verilerek yakalan failerin hapsedilmesinin istendiği görülmektedir. Hicri 25 Safer 1118 / Miladi 8 Haziran 1706 senesinde Kastamonu kadısı, mütesellimi, kethüdâyeri, serdârı, ayân-ı vilâyet ve il erlerine Çerkez Mehmed Paşa tarafından gönderilen buyrulduya, yol kesen eşkıya taifesinden Hacı isimli bölükbaşı ve on beş atlı şâkinin Kastamonu civarında olduğunun merkeze ihbar edildiği söylemiştir. Paşa buyrulduya, sancaktaki görevlilerin birlikte hareket ederek seyahat edenleri hedef alan kişilerin mallarına ve erzaklarına saldıran bu şâkilerin nerede olduklarını acilen bulmalarını, hızlı bir şekilde

üzerlerine adam çıkarmalarını ve eşkıyaları yakalayarak hapsedmelerini istemiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 16, s. 77). Kastamonu Sancağı'nın kendisine arpalık³ olarak tahsis edildiği paşalar da yazdıkları buyruhdular ile sancaktaki eşkıyalık faaliyetlerine karşı tedbirler almakta ve zaafiyet oluşmaması için kendileri gelene kadar bir kişiyi bu işlerle görevlendirmektedir. Mesela Kastamonu Sancağı'nın kendisine beylerbeyilik ve arpalık olarak tevcih edilmesinden hemen sonra Kuruçaylı Şehsüvarzâde Seyyid Osman Paşa, Hicri 15 Zilhicce 1127 / Miladi 12 Aralık 1715 senesinde Kastamonu kadısı, alaybeyi, kethüdyerleri, yeniçeri serdârları, âyan-ı vilâyet, il erleri ve ihtiyarlarına hitaben bir buyruldu yazmıştır. Buyruhduda paşa, halkın güvenliğinin ve refahının sağlanması ile ortaya çıkan eşkıyaların kontrol altına alınması için kendisi gelene kadar Mehmed Ağa'yı görevlendirerek vekil tayin ettiğini bildirmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 20, s. 81).

Eşkıyalık suçlarına karşı alınması istenen tedbirleri, olay yerini, olayların gerçekleşme şeklini ve fiillerini içeren bilgilerden yola çıkılarak Tablo 1 hazırlanmıştır.

Tablo 1. Eşkıyalık Faaliyetlerine Karşı Alınan Tedbirler

Olay Yeri	Gerçekleşme Şekli ve Fiil	Merkez Tarafından İstenen Tedbirler
Anadolu	Eşkıyalık	Kale ve mevzilerin güçlendirilmesi
		Yöneticilerin uyarılması
		Askerlerin hazır tutulmaları
		Yol kontrollerinin yapılarak güvenliğinin sağlanması
		Merkez tarafından durum tespiti için teftişlerin yapılması
		Sancağa gelen görevlilerin iaşesi için zahire bulundurulması ve görevli masraflarının da kazalardan tahsil edilmesi
		Merkezden gelen görevliler aracılığıyla faillerin yakalanması, eşkıyalıkla alakaları

³ Osmanlı Devleti'nde memurlara tahsis edilen geliri ifade etmek için arpalık kavramı kullanılmakta olup memurlara görevde iken maaşlara ek olarak verilen arpalıklar, memurun görevinden ayrılmasından sonra da emekli maaşı şeklinde tahsis edilmiştir (Pakalın, 1993, s. 84).

		olmayanların belirlenmesi ve yakalanan eşkıyalara emirler doğrultusunda muamele edilmesi
Kastamonu	Ev basmak suretiyle darp, işkence, irza tasallut ve gasp	Olaylara karışan faillerin yakalanması, gasp ile alınanların sahiplerine iadesi ve divanda yapılacak yargılama için faillerin mübaşire teslim edilerek merkeze gönderilmesi
Anadolu	Mühür taklit etmek suretiyle sahte serdarlık atama belgeleri düzenlemek	Kastamonu, Taşköprü ve Boyabat civarında oldukları ihbar edilen faillerin yakalanarak mübaşir aracılığıyla merkeze gönderilmesi
Kastamonu	Ev basmak suretiyle irza tasallut etmek ve adam öldürmek	Bozulan asayişin sağlanması amacıyla şahısların merkezden gelen mübaşir aracılığıyla yakalanması ve kadı tarafından hiçbir ayrıcalık tanınmadan yargılanması
Anadolu	Eşkivalık fiili ile cana ve mala zarar verme ihtimali	Liderleri öldürdüğü için başıboş gezen şakilerin yakalanması ve hapsedilmesi
Kastamonu	Eşkivalık	Sancakbeyi gelene kadar yerine vekil tayini ile eşkıyaların kontrol altına alınması

Tablo 1’de görüldüğü üzere merkezden gelen çeşitli emirler ile sancaktaki yöneticilerden eşkıyalık faaliyetlerine karşı bazı tedbirlerin alınması istenmiştir. Eşkivalara karşı alınması istenen tedbirlerin başında askeri tedbirler gelmektedir. Eşkivaların kontrol altına alınması için sancaktaki yöneticiler veya merkezden gelen görevliler faillelere müdahale etmiştir. Bu kapsamda faillelere karşı güç kullanılarak gruplar dağıtılmış, eşkıya liderleri öldürülmüş, yakalananlar hapsedilmiş, suçun durumuna göre bazıları merkeze alınarak yargılanıp muhtelif cezalar verilmiştir. Diğer bir tedbir önleme amaçlıdır. Bu kapsamda kale ve mevziler güçlendirilmiş, yol kontrolleri yapılmış, teftişlerle askerlerin hazırlık durumları denetlenmiş ve yöneticiler hem bilgilendirilmiş hem de uyarılmıştır. Görevlilerin işçeleri ve masrafları sancaktan karşılanarak yeni mağduriyetlerin ortaya çıkması engellenmiştir. Ayrıca son olarak göze çarpan halkın devlete karşı güvenine ve inancına yönelik tedbirlerdir. Bu bağlamda yakalanan faillelerden suça karışanlar tespit edilmiş ve suçsuz

olanlar ayrılmıştır. Olaylar sırasında halktan gasp edilenler geri verilmiş veya tazmin edilmiştir. Halk tarafından yapılan ihbarlar ve yazılan arz-i haller dikkate alınmıştır.

3. Eşkîyalık Suçlarına Karşı Uygulanan Cezalar

Osmanlı Devleti de diğer devletler gibi kurduğu düzeni korumaya çalışmış, güvenliği bozarak insanların canlarına ve mallarına zarar veren kişileri de kendi usüllerine göre cezalandırmıştır. Cezaların verilmesinde caydırıcılık esas alınmaya çalışılmış ve gerektiğinde yöneticiler uyarılmıştır. Osmanlı Devleti tatbik edeceği cezaları ise İslam Hukuku çerçevesinde belirlemiş (Artan, 2021, s. 54) ve faillere *hadd, ta'zir, kısas ve diyet* gibi suça göre değişen çeşitli cezalar uygulamıştır. Eşkîyalık eylemi, Osmanlı hukukuna göre bu uygulamalardan hadd cezası kapsamında değerlendirilmiştir (Cin ve Akgündüz, 1989, s. 252). Hadd cezaları hâkimin takdir hakkı bulunmayan, miktarı belli ve suçun kesinleşmesi durumunda verilmesi gereken cezalardır. Yani suçun cezası Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtilmiştir (Ekinci, 2012). Bu sebeple öldürülme, asılma, el ve ayakların çaprazlama kesilmesi ve sürgün gibi hadd cezalarını devleti yönetenler değiştirmeden uygulamışlardır (Öz, 2017). Ta'zir olarak isimlendirilen ceza hadd, kısas ve diyet gerektirmeyen (Üçok, 1947, s. 48) Kur'an ve hadislerde karşılığının açıkça belirlenmediği ve takdir hakkının hâkime bırakıldığı cezalardır. Kısas uygulamasında ise ceza mağdurun veya vekilinin talebine göre icra edilmektedir (Akbulut, 2003). Kapsamlı bir suç olarak değerlendirilen *hurâbe* kavramı anarşi, eşkîyalık, yol kesme, terör gibi suçları nitelemek için kullanılmıştır. Eşkîyalık kapsamına da giren yol kesme eyleminde uygulanan ceza, adam öldürme ve mala zarar verme durumlarına göre idama kadar çıkabilmiştir (Badiğınli Okan, 2010).

Eşkîyalık faaliyetleri esnasında yol keserek mala ve cana zarar verilmeden sadece korkuya sebep olunmuşsa ceza olarak genellikle sürgün; mala zarar verilirken cana dokunulmamışsa ceza olarak genellikle kişilerin sağ el ve sol ayaklarını bilekten çaprazlama kesme ancak adam öldürme durumlarında ise genellikle ölüm cezası uygulanmıştır. Öldürme eylemi sırasında hayatını kaybeden kişinin malı da alınmışsa ceza suçlunun asılarak idamı şeklinde gerçekleştirilmektedir. İslâm hukukunda ceza verilmesindeki amaç, suç işlemeye meyilli olan kişilerin caydırılması ve suçluların ıslah edilmesidir. Bu sebeple Osmanlı Devleti'ndeki uygulamalara göre pişman olup, bir daha suç işlemeyeceklerine dair yemin eden suçlular, kendilerine kefil bulur ve suç işledikleri takdirde devlete karşı ödeyecekleri bedeli de kabul ederlerse serbest bırakılabilmektedir. Bu noktada kişilerin pişmanlığındaki samimiyetin anlaşılmasında suçun tekrar işlenip-işlenmemesi oldukça önem arz etmekte ve suçun tekrar işlenmesi durumunda şahıs için oldukça ağır yaptırımları

olan hadd ve ta'zir cezaları uygulanmaktadır (Yakut, 2012). Eşkîyalık suçuna idam gibi ağır bir cezanın uygulanması, büyük bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı yönetiminin sosyal ve ekonomik sıkıntılar yaşadığı dönemlerde güvenliği sağlamak ve merkezi otoriteyi güçlendirmek isteğinden kaynaklanmaktadır (Erdoğan, 2006). Osmanlı hukukunda sürgün cezası nefy kavramıyla ifade edilmektedir. Bu ceza, eşkıyalık ve hırsızlık yapanlara, insanlara saldırarak yaralanma ve ölüme sebebiyet verenlere, yalancı şahitlere, ahlaka ve dine karşı işlenen suçlara, devlet ve toplum düzenini bozanlar ile yeniçerilik iddiasında bulunanlara verilmektedir (Kavaklı, 2005, s. 610-612). Hicri Evâil-i Zilhicce 1121 / Miladi 1710 senesinin Şubat ayı başlarında sancağa nefy cezasının affedilmesi ile ilgili bir ferman gönderilmiştir. Bu fermenda, çeşitli olaylara karışan fakat kimsenin canına zarar vermeyen kişilerin aldıkları nefy cezası ile ilgili af talebinde buldukları ve talebin padişah tarafından kabul edilip verilen cezanın kaldırıldığı belirtilmektedir. Ceza süreci, Araç Kazâsı'nın Karapürçek Köyü'nün zeametine mutasarrıf olan Hacı İbrahim'in merkeze bir arz-i hal yazmasıyla başlamıştır. Bu arz-i halde köyün ileri gelenlerinden Karapürçeklioğlu Mehmed ve kardeşi Ali'nin köy halkını tahrik, suça teşvik ve hakettiği verginin toplanmasına mâni oldukları anlatılmıştır. Yapılan tahkikatlar sonrası suçlu oldukları tespit edilen şahıslara ıslah olmaları için sürgün cezası verilmiştir. Olayın faileri Karapürçekli Mehmed Ağa ve biraderi Ali Ağa, yaptıklarından pişman olduklarını, bir daha kimsenin işine mani olmayacaklarını ve kendi hallerinde yaşayacaklarını ifade ederek padişahı af talebinde bulunmuşlardır. Bu talebin dikkate alınmasıyla da af süreci başlamıştır. Af talebi değerlendirilen merkez, Kastamonu mütesellimi ve Araç kadısına hitaben sancağa bir ferman göndermiştir. Fermenda sürgün cezasına çarptırılan şahısların affedildikleri ve cezalarının da kaldırıldığı ifade edilmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 79, s. 72).

Kalebendlik cezası bir nevi hapis uygulamasıdır. Hapis ise eşkıyalık faaliyetleri yürütenlere mahkemeleri yapılırken veya İstanbul'a gönderilmeden önce uygulanabilen bir cezadır (Yakut, 2011, s. 134). Kalebendlik dışında ayrıca zindanbend denilen bir ceza daha bulunmakta olup bu uygulamada suçlular cezalarını kale içerisindeki zindanlarda çekmektedir. Uygulama açısından kayıtlarda nadiren görülen bir ceza olan zindanbendlik ile eşkıyalık faaliyetleri için verilen diğer cezalar ve tutuklu kalma süreleri bazen değişebilmektedir. Eşkîyalık olaylarına karışan, suçları sabit olduğu için de kalebend veya zindanbend gibi cezalara çarptırılanların, kurallara uymak ve kendilerine kefil olunması şartıyla serbest bırakıldıkları olmuştur (Koç, 2017, s. 30). Mesela sicillerdeki iki ayrı kayıttan, Hicri 9 Safer 1116 / Miladi 13 Haziran 1704 tarihinde kalebend ve

zindanbend cezalarına çarptırılan iki kişinin serbest bırakıldığı tespit edilmiştir. Fesatlık ve eşkıyalık faaliyetlerinden dolayı kalebend cezası alan İsmail Bey Mahallesi sakinlerinden Ahmed oğlu Hacı İsmail, kurallara uyduğu ve babası Hacı İsmail Halife ibni İbrahim Efendi ile Alidedezâde Şeyh Ahmed Efendi'nin kendisine kefil olmaları sebebiyle serbest bırakılmıştır. Diğer bir olayda ise Sorgun Kazâsı'na bağlı Kapaklı Köyü'nden Hüseyin oğlu İbrahim Kethüda yaptığı eşkıyalıklardan dolayı zindanbend cezası almıştır. Kanuna aykırı bazı fiiller gerçekleştiren ancak kimseye zarar vermeyen bu şahıs, kardeşi Mehmed Bey, Hüseyin Bey ibni Şaban, Hüseyin oğlu Hasan, Beşiroğlu Mehmed oğlu Mustafa ve eski Daday kadısı Derviş Mehmed Efendi'nin de vermiş oldukları kefâletler doğrultusunda serbest kalabilmiştir (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 13, s. 128). İslam hukukunun muamelat denilen kısmında ele alınan kefâlet, bir şahsın mahkemeye getirilmesi veya belirlenen yerde teslim edilmesiyle ilgili olup şahsın yerine cezanın çekilmesi gibi bir durum söz konusu değildir (Kahraman, 1998, s. 301-302).

Osmanlı Devleti'nde suçun tekrarı halinde kişiye aynı ceza verilse de hırsızlık, adam öldürme ve gasp gibi suçları sürekli işleyen kişilere idam cezası tatbik edilirdi (Ekinci, 2012, 342). Bazı kayıtlardan, sürekli işlenen eşkıyalık faaliyetlerinin toplumda bıkkınlık oluşturduğu ve failin ferman gereğince öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Mesela Hicri 7 Şevval 1115 / Miladi 13 Şubat 1704 tarihli bir sicil kaydından, Sırt Kazâsı'na bağlı Gergen Köyü'nden İbrahim Efendi ibni Abdülaziz'in kendisinden zorla alınan toprağın geri verilmesi için açtığı davanın giriş bölümünde konuyla ilgili bazı bilgiler elde edilebilmektedir. Bu bilgilerden eski miralay Abdülbâki Ağa ibni Süleyman Çavuş'un da şahit olarak dinlendiği davada, Anbardar İbrahim isimli şahsın sürekli şakilik kapsamına giren fiilleri işlemesi sebebiyle merkezden gelen emir sonrası öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Maktûlün daha önce de dava sahibi İbrahim Efendi'yi öldürmekle tehdit ederek sanki kendi rızasıyla vermiş gibi toprağını elinden aldığı anlaşılmıştır (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 13, s. 28).

Eşkîyalık faaliyetleri sonrasında faillere verilen cezalar, sebepleri, af durumları ve tespit edilen diğer durumlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. 1699-1716 Yılları Arasında Eşkîyalık Suçlarına Verilen Cezalar

Olay Yeri	Ceza	Ceza Sebebi ve Diğer Durumlar
-----------	------	-------------------------------

Gergen Köyü (Sırt Kazâsı)	İdam	Tehdit ve gasp gibi eşkıyalık suçlarını sürekli işleyen kişi ferman ile idam edilmiş (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 13, s. 28).
Karapürçek Köyü (Araç Kazâsı)	Sürgün	Halkı tahrik, suça teşvik, vergi toplanmasına mani olma suçları ile ceza alan şahıslara taleplerine binaen ve ıslah oldukları düşüncesiyle af (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 79, s. 72).
Araç, Sırt ve Eflâni Kazâları	Kalebend	Köy basmak suretiyle gasp, tehdit ve ırza tasallut gibi suçları işleyen eşkıyalara halktan gasp ettikleri mallarının iadesi yapıldıktan sonra ceza uygulanmış (BOA. MŞH. ŞSC.d. 13 Kastamonu, s. 84).
Yazı Köyü (Taşköprü Kazâsı)	Kalebend	Kadıya görev yaptırmamak, köyü basarak ahaliye işkence ve gasp suçlarını işleyen eşkıyalar için merkezden görevli yollanmış (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 16, s. 70-72).
Kastamonu	Kalebend	Eşkıyalık ve fesatlık suçlarıyla ceza alan şahıslara, kefil bulmaları ve kurallara uymaları sebebiyle af (BOA. MŞH. ŞSC.d. Kastamonu 13, s. 128).
Kastamonu	Zindanben d	

Tablo 2’de görüldüğü üzere kalebendlik, dönemde eşkıyalık kapsamına giren suçları işleyenlere en çok uygulanan cezadır. Cezaların uygulanmasında veya affedilmesinde padişah fermanına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Dönemde sürekli tehdit ve gasp suçlarını işleyen bir kişi padişah fermanı ile idam edilirken; halkı tahrik, suça teşvik ve vergi toplanmasına mani olmaktan dolayı sürgün cezası alan bir kişi ise ıslah olduğu düşüncesiyle padişah tarafından affedilmiştir. Yine padişah tarafından eşkıyalık suçundan kalebend ve zindanbend cezaları alan birer kişinin de, kurallara uydukları ve kefillik şartını yerine getirdikleri gerekçesiyle cezaları kaldırılmıştır.

Sonuç

1699-1716 yılları arasında Kastamonu Sancağı’nın merkezinde ve kazâlarında çeşitli eşkıyalık olaylarının yaşandığı tespit edilmiştir. Eşkıyalık olayları ile ilgili bilgilere döneme ait altı

şer'iyye sicil defterinin incelenmesi sonucunda ulaşılmıştır. Bu bilgilerden sancakta, eşkıyalık olaylarının dışında eşkıyalık olarak nitelendirilen ve mahkemelere başvurmak suretiyle davaları görülen olayların da yaşandığı görülmüştür. Sivil, asker, köle gibi farklı unsurların karıştığı tespit edilen olayların bazıları küçük çaplı ve bireysel hadiselerden bazıları ise büyük çaplı ve organize bir şekilde gerçekleşen faaliyetlerden oluşmuştur. Cana ve ırza zarar vermek gibi büyük fiilleri içermeyen basit olaylarda yargılamalar sancaktaki mahkemelerde yapılmış olup mahkemeler mağdurların zararını tazmin ettikten sonra failleri uyarmıştır. Ancak şikâyetlerin artması ve ahaliye büyük zararların verilmesi durumunda suçlular sadece sancaktaki mahkemelerde değil Dîvân-ı Humâyun'da kazâsker önünde de yargılanmıştır. Ahali ile birlikte sancaktaki yöneticileri de etkileyecek kadar büyük boyuttaki olaylara merkezden gönderilen mübaşirler müdahale etmiş, suçluları yakalayıp ceza almalarını veya İstanbul'a götürerek yargılanmalarını sağlamıştır. Merkezin karar aldığı olaylarda taşra yöneticileri ferman ve buyruklarda yazılanlara göre hareket etmiştir. Bu yazılarda sancaktaki yöneticilerden kimseye ayrıcalık yapılmaksızın emirlerin uygulanması, suçluların yakalanması, suçsuz olanların belirlenmesi, halkın zararının tazmin edilmesi ve güvenliğinin sağlanarak alınacak tedbirlerle olayların tekrarlanmaması istenmiştir. Suçluların yakalanmasında hızlı olunmasını isteyen merkez, idam gibi ağır yaptırımların uygulanmasında ise acele etmemiş, ayrıntılı bir şekilde inceleme yaptırarak suçun sabit olmasına oldukça özen göstermiştir. Bu sebeple gönderilen yazılarda yakalanan kişilerin tekrar bir emir gelmeden ne infazına ne de serbest bırakılmasına izin vermiştir. Suçları sabit olanlar için verilen hükümler ise taşra yöneticileri tarafından tereddütsüz bir şekilde uygulanmıştır.

Kastamonu ve kazâlarındaki eşkıyalık olaylarından ikisi köy basma, üçü yol kesme ve altısı da ev basma şeklinde gerçekleşmiştir. Beş olay için ise herhangi bir ayrıntıya girilmeden eşkıyalık şeklinde genel bir tanımlama yapılmıştır. Bu olaylarda mağdurların en çok maruz kaldığı fiil gasp olmuştur. Daha sonra darp, tehdit ve işkence sonra da ırza saldırı, yaralama ve cinayet suçları işlenmiştir. Mahkemelere yapılan başvurularda ise dava sahipleri mahkemelerden farklı taleplerde bulunabilmiştir. Bu talep bazen mahalle veya köylerden uzaklaştırma bazen de idam olmuştur. İdam talebinde toplumun, failin uslanmaz kişiliğinden şikâyet ettiği, sürekli işlediği suçlardan bıktığı ve talebin gerçekleşmesi için de mahkemeye benzer olaylar için daha önceden alınmış fetvaları sunduğu görülmüştür. Eşkıyalık kapsamında değerlendirilen suçlara en çok uygulanan ceza kalebendlik olurken; idam, sürgün ve zindanbendlik de dönemde uygulanan diğer cezalardır. Eşkıyalık kapsamındaki suçları sürekli işlediği anlaşılan bir kişinin padişah fermanı ile idam

edildiği tespit edilmiştir. Ancak dönemde karıştığı olaylarda insanları öldürmeyen, cezasını çekerken pişman oldukları görülen ve ıslah oldukları düşünülen üç kişi de affedilmiştir. Padişah gönderdiği fermanla, aynı suçu tekrar işlemeyeceklerine dair söz verip kendilerine kefil bulan bu üç kişinin cezası kaldırmıştır. Böylece sürgün cezası alan bir kişi affedilmiş, kalebend ve zindanbend cezası alan iki kişi de serbest bırakılmıştır.

Eşkîyalık faaliyetlerinin sancakta ve Anadolu coğrafyasında yayılmasını engellemek amacıyla sancaktaki yöneticilere gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik merkezden çeşitli ferman ve buyruklar gönderilmiştir. Özellikle askeri zümrelerin karıştığı hadiselerde Yeniçeri Ağaları da devreye girmiştir. Kadı, mütesellim, alaybeyi, dizdâr, serdâr, âyan ve voyvoda gibi geniş bir kitleye hitaben gönderilen emirlerde, öncelikle eşkıyaların Anadolu'nun nerelerinde hangi fiilleri gerçekleştirdikleri ile ilgili bilgiler aktarılmış, daha sonra yöneticilere alınması gereken tedbirler bildirilmiştir. Bu tedbirlerin bazıları gönderilen mübaşirler veya sancaktaki yöneticiler tarafından güç kullanımına izin verilen askeri tedbirlerdir. Bu kapsamda yapılan müdahaleler ile eşkıyalar dağıtılmış, eşkıya başları öldürülmüş, kalanlar yakalanarak hapsedilmiş veya merkeze gönderilerek yargılanmaları sağlanmıştır. Diğer bir tedbir ise kale ve mevzilerin güçlendirilmesi, teftişlerin yapılarak askerlerin hazır tutulmaları, yol kontrollerinin yapılarak güvenliğin sağlanması, yöneticilerin bilgilendirilmesi ve uyarılması gibi önleyici mahiyette olanlardır. Ayrıca görevlilerin iaşeleri ve masrafları da sancaktan karşılanarak yeni mağduriyetlerin ortaya çıkması engellenmiştir. Halkın devlete olan güvenini korumak ve inancını artırmak için de eşkıyalıkla alakaları olmayanlar belirlenerek suçlu-suçsuz ayrımı yapılmış, halktan gasp edilenler geri verilmiş veya tazmin edilmiş, halk tarafından yazılan arz-i haller ve yapılan ihbarlar dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Anadolu'da yol kesme, baskın ve saldırı şeklinde gerçekleşen olaylarda adam öldürme, mala ve ırza zarar, tehdit, haraç alma gibi fiiller ile mühür taklit etmek suretiyle serdâr atamaları yapmak gibi farklı fiillerin gerçekleştiği belirlenmiştir.

Anadolu'da farklı bölgeleri kapsayan eşkıyalık faaliyetleri zaman zaman Kastamonu Sancağı'nı da etkilemiştir. Kütahya merkezli ve levendât denilen asker kökenli bazı eşkıya gruplarının sancağın farklı kazâlarında eşkıyalık yaptıkları, yöre halkını tehdit ettikleri, mallarını ve erzaklarını yağmaladıkları görülmüştür. Bu olayda mütesellim, merkezin emirleri doğrultusunda harekete geçerek eşkıyaları etkisiz hale getirmiş ve suçluları mahkemeye teslim ederek gereken cezaları almalarını sağlamıştır. Yine merkez tarafından Trabzon ve Erzurum taraflarındaki serhadlerde görevli olduğu iddiasıyla ve mühür taklid ederek serdâr atamaları gerçekleştiren

eşkiyanın Kastamonu, Taşköprü ve Boyabat civarında olduğu yönünde ihbarların geldiği söylenerek sancak yöneticilerinden tedbir almaları istenmiştir. Ayrıca şahsın merkezden gelen mübaşir aracılığıyla yakalanmasına yardımcı olunması ve mübaşire teslim edilerek İstanbul'a gönderilmesi istenmiştir. 1699-1716 yılları arasında Kastamonu Sancağı'nda meydana gelen, farklı fiilleri kapsayan, farklı şekillerde gerçekleşen, farklı bölgelerde cereyan eden ve etki alanları değişebilen eşkıyalık olayları, 18. yüzyılın ortalarında yaşanmaya devam etmiştir. Ayrıca bu yüzyılın sonlarına doğru da süren olaylara zaman zaman âyan ve mültezim gibi gruplar da dâhil olmuştur.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

- BOA. MŞH. ŞSC.d. (Meşihat Defterleri) Kastamonu 9.
BOA. MŞH. ŞSC.d. (Meşihat Defterleri) Kastamonu 10.
BOA. MŞH. ŞSC.d. (Meşihat Defterleri) Kastamonu 13.
BOA. MŞH. ŞSC.d. (Meşihat Defterleri) Kastamonu 16.
BOA. MŞH. ŞSC.d. (Meşihat Defterleri) Kastamonu 20.
BOA. MŞH. ŞSC.d. (Meşihat Defterleri) Kastamonu 79.

Araştırma ve Tetkik Eserler

- Akbulut, İ. (2003). İslâm Hukukunda Suçlar ve Cezalar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52 (1), 167-181.
- Artan, M. (2021). Omanlı Devleti'nde Eşkıyalığın Önlenmesi İçin Verilen Cezaların ve Alınan Tedbirlerin Mühimme Defterlerine Yansıması (1626-1632). Dr. Ayhan Kuşçulu ve Elshan Gurbanov (Ed.), *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi* (s. 53-61). USBIK.
- Badiğınli Okan, B. (2010). *İslâm Ceza Hukukunda Hirâbe(Eşkıyalık) Suçunun Mahiyeti ve Hukukî Sonuçları* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yök Tez.
- Bardakoğlu, A. (1995). Eşkiya. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, s. 463-466). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bayrak, Ş. (1998). *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Anadolu'da Eşkıyalık Olayları* [Doktora tezi, İnönü Üniversitesi]. Yök Tez.

Cin, H. ve Akgündüz, A. (1989). *Türk Hukuk Tarihi Kamu Hukuku-I*. Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Devellioğlu, F. (2015). Eşkîya-Şaki. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Aydın Kitabevi Yayınları.

Döşemetaş, Ö. (2019). *Şer'iyeye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Kastamonu Kazâsı (1725-1750)* [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yök Tez.

Ekinci, E. B. (2012). *Osmanlı Hukuku*. Arı-Sanat Yayınları.

Erdoğan, E. (2006). XVI. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağında Eşkîyalık Faaliyetleri. C. Yılmaz (Ed.), *Geçmişten Geleceğe Samsun* (s. 55-63). Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Erdoğan, S. (2023). Ta'zîr Suç ve Cezalarının Kanunilik İlkesi Açısından Değerlendirilmesi. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 42, 1-38.

Ertaş, M. Y. (2017). 18. ve 19. Yüzyılda Osmanlı Taşrasında Yasadışılık: Yerel İdarecilerle Eşkîya İlişkileri. O. Köse (Ed.), *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör* (s. 179-189). Samsun İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları.

Güzey, A. R. (2001). *Şer'iyeye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Sonları ile XVIII. Yüzyılın Başlarında Kastamonu* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yök Tez.

Hüseyinklioğlu, A. (2002). XVI. Yüzyılda Anadolu'da Eşkîyalık Faaliyetleri ve Bu Faaliyetleri Önlemeye Yönelik Alınan Tedbirler. *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler, 17-19 Ekim 2001)*, 415-428.

Hobsbawm, E. J. (2008). *Eşkîyalar*. Agora Kitaplığı.

İlgürel, M. (1995). Osmanlılar'da Eşkîyalık Hareketleri. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, ss. 466-469). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kahraman, A. (1998). İslam Hukukunda Şahsa (Nefse) Kefâlet Müessesesi ve Türk Ceza Muhakemeleri Hukuku'ndaki Teminatla Salıverme Müessesesi ile Mukayesesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 301-328.

Kavaklı, S. (2005). *929/A Numaralı Nefy Defterinin (1826/1833) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Yök Tez.

Kundakçı, S. (2022). Kastamonu, Bolu ve Çankırı Sancaklarında Suhte Olayları (1559-1576). *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (3), 1155-1170.

Koç, M. (2017). *Osmanlı Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları* [Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yök Tez.

Köse, O. (2017). 19. Yüzyıl Başlarında Kocaili Sancağı'nda Eşkîyalık. O. Köse (Ed.), *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör* (s. 409-424). Samsun İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları.

Maden, A. (2014). *41 Numaralı Kastamonu Şer'iyye Sicilinin (H. 1160 / M. 1747 – 1748) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi]. Yök Tez.

Maden, A. (2024). 41 Numaralı Kastamonu Şer'iyye Siciline Göre Kastamonu Sancağı'nın 1747 Yılı İdari Teşkilatında Yer Alan Görevliler. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (2), 1075-1099.

Maden, F. (2004). *18. Yüzyılın Sonlarında Kastamonu (Şeriye Sicillerine Göre)* [Yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi]. Yök Tez.

Maden, F. (2012). *XVIII. Yüzyılın Sonlarında Kastamonu*. Roza Yayınları.

Maden, F. (2018). *Kastamonu'da Eşkîyalık*. Kitabevi Yayınları.

Öz, M. (2017). Modernleşme Öncesinde Osmanlı Toplumunda Eşkîyalık Hareketlerinin Niteliği ve Özellikleri. O. Köse (Ed.). *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör* (s. 11-20). Samsun İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları.

Pakalın, M. Z. (1993). Arpalık. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (C. 1, s. 84-87). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Saylan, K. (2018). Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkîyalık Olayları (1760-1916). *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 12(24), 63-84.

Şahin, İ. (2001). Kastamonu. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 24, s. 585-588). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Türk Tarih Kurumu. *Tarih Çevirme Kılavuzu*. <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu>.

Uzun, E. (2006). Osmanlı Örnekleme Üzerinden Sosyal Eşkîyalığa Bir Bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (3), 31-45.

Üçok, C. (1947). Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 48-73.

Yakut, E. (2011). *Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları*. Seçkin Yayıncılık.

Yakut, E. (2012). Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık ve Cezalandırılması. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 33, 21-34.